

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

1. ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา
2. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร
3. การจัดการเรียนการสอน
4. ความหมายของรูปแบบการเรียนรู้
5. ประโยชน์และประเภทของรูปแบบการเรียนรู้
6. รูปการเรียนการสอน
7. วิธีการสอน

1. ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการสั่งสอน กระบวนการฝึกอบรม หรือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ และทัศนคติ หรือ ประสบการณ์ ซึ่งคนเป็นผู้จัดและถ่ายทอดให้แก่กัน ซึ่งหมายรวมถึง วัฒนธรรมหรือวิถีทางแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การศึกษา คือ กุญแจไขไปสู่ความเจริญ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับ ความหมายของการศึกษา ความว่า "การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศก็ย่อมทำได้สะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว" (ศูนย์สารสนเทศ, มปป.) ซึ่งจะเห็นได้ว่า การการศึกษามีความสำคัญและเป็นเครื่องมือหรือเครื่องนำทางที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีความคิด มีทัศนคติ มีค่านิยม และมีคุณธรรมเป็นคนดีในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

การศึกษา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Education มีความหมายว่า To bring up a child physically or mentally ซึ่งหมายถึง การพัฒนาเด็กทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม และสมองหรือสติปัญญา (บุญเลี้ยง, 2553) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 4 ได้ให้ความหมายของ "การศึกษา" คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษา ไว้มากมายหลายท่านดังนี้

นักปราชญ์ชาวกรีก Plato กล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ผู้ปกครองประเทศใช้ในการเปลี่ยนแปลงนิสัยมนุษย์เพื่อก่อให้เกิดรัฐที่มีความสมานสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าพลเมืองมีการศึกษา เขาจะสามารถเผชิญเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ถ้าระบบการศึกษาดีแล้วการพัฒนาปรับปรุงสิ่งใดก็ตามย่อมทำได้โดยง่าย แต่ถ้ารัฐทอดทิ้งการศึกษาไม่ว่ารัฐจะกระทำการอื่นใดโดยยอมไม่บังเกิดผล (George, 1966) ในพจนานุกรมการศึกษา (Good, 1973) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ดังนี้

1. กระบวนการเบ็ดเสร็จที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถด้านต่าง ๆ ทักษะคิดต่าง ๆ และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีคุณค่าอันเป็นที่พึงปรารถนาในสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่
 2. กระบวนการทางสังคมซึ่งเลือกสรรและควบคุมสิ่งแวดล้อมให้บุคคลได้รับความสามารถและพัฒนาตนเองอย่างดีที่สุดตามที่สังคมปรารถนา
 3. วิชาต่าง ๆ ที่สถาบันอุดมศึกษาเปิดสอนเพื่อเตรียมผู้ประกอบอาชีพครู ส่วนมากเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาการศึกษา ปรัชญา และประวัติศาสตร์ หลักสูตรวิธีสอนวิชาเฉพาะ และวิธีสอนทั่วไป หลักการศึกษา การบริหารการศึกษา การนิเทศการศึกษา และวิชาอื่น ๆ ที่เรียกว่าศึกษาศาสตร์ หรือวิชาครู
 4. ศิลปะการถ่ายทอดความรู้จากอดีตซึ่งจัดไว้อย่างมีระเบียบให้แก่บุคคลแต่ละรุ่น
- สรุปได้ว่า การศึกษา คือ กระบวนการหรือวิธีการที่จะนำมาพัฒนาคนให้มีความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนมีเจตคติที่ดี มีคุณธรรมประจำตนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

วันที่ 25 มิถุนายน 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสรุปวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ว่า "วัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นคืออย่างไรกล่าวโดยรวบยอดคือการทำให้บุคคลมีปัจจัยหรืออุปกรณ์สำหรับชีวิตอย่างครบถ้วนเพียงพอทั้งในส่วนวิชาความรู้ ส่วนความคิด วินิจฉัย ส่วนจิตใจและคุณธรรมความประพฤติ ส่วนความขยันอดทน และความสามารถในการที่จะนำความรู้ความคิดไปใช้ปฏิบัติงานด้วยตนเองให้ได้จริง ๆ เพื่อสามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความสุขความเจริญมั่นคง และสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคมและบ้านเมืองได้ตามควรแก่ฐานะด้วย" การศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดหมายอันได้แก่ประโยชน์ของผู้ศึกษาเอง (ตนเอง) และส่วนรวม (สังคมและบ้านเมือง) นั้น การศึกษาทำหน้าที่เป็นปัจจัยหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว การศึกษาในความหมายนี้จะต้องประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ส่วนวิชาความรู้ ได้แก่ วิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ที่ศึกษาอย่างถูกต้องครบถ้วน ส่วนความคิดวินิจฉัย ได้แก่ ความสามารถของการขบคิดพิจารณาและวินิจฉัยในเรื่องที่ศึกษา และความเป็นจริงที่ปรากฏ ซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการหรือกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลของผู้ศึกษา ส่วนจิตใจและคุณธรรม ได้แก่ การพัฒนาจิตใจให้มีความสุจริตและบริสุทธิ์ที่จะใช้วิชาความรู้เพื่อประโยชน์ในทางที่ดีต่อตนเองและส่วนรวม ซึ่งเป็นการกำกับความประพฤติของคนให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และ ส่วนความขยันอดทน ได้แก่ การฝึกฝนให้ปฏิบัติ

หน้าที่ด้วยความขยันและมีความอดทนต่อปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางไม่ไห้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ (ศูนย์สารสนเทศ, มปป.) สรุปได้ว่า การศึกษามีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ในวิชาการด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพและพึ่งตนเองได้ สามารถนำความรู้ออกไปพัฒนาสังคมส่วนรวม

2. ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตร (Curriculum) เป็นคำที่มีความหมายหลายอย่าง นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า “หลักสูตร” Crow (1980) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นประสบการณ์ที่นักเรียนควรได้รับทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนมีการพัฒนาด้านร่างกาย สังคม สติปัญญา และจิตใจ สอดคล้องกับ Shaver and Berlak (1968) กล่าวว่า หลักสูตร คือ กิจกรรมที่ครูจัดให้นักเรียนได้เล่นเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และธำรง บัวศรี (2532) ได้ให้ความหมายของหลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ หลักสูตร หมายถึง ประมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน กำหนดไว้ในเอกสารเพื่อเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอนตามระดับชั้น (วิชัย, 2542) หลักสูตรมีความสำคัญในการจัดการศึกษา เป็นตัวกำหนดหรือกรอบในการปฏิบัติที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้ (ใจทิพย์, 2539) จะเห็นได้ว่า หลักสูตรเป็นข้อกำหนดที่มีแบบแผนและแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เช่น พัฒนาการทางด้านสติปัญญา พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านจิตใจและสังคม ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น

องค์ประกอบของหลักสูตร

จากความหมายของหลักสูตรเห็นได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญเปรียบกับแบบแปลนหรือพิมพ์เขียวที่จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญตามที่กรมวิชาการ (2522) กำหนดไว้ว่า หลักสูตรประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมาย คือ ความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคมที่จะให้ผู้เรียนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
2. หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

3. โครงสร้างหลักสูตร เป็นส่วนที่กำหนดกลุ่มวิชาหรือรายงานวิชาต่างๆ ในหลักสูตรซึ่งมีทั้งบังคับและส่วนที่ให้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ

4. จุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละรายวิชา หมายถึง ความรู้ ทักษะหรือทัศนคติบางประการ โดยเฉพาะรายวิชานั้น ซึ่งนักเรียนจะต้องรู้ ต้องมี หรือต้องปฏิบัติให้ได้

5. เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้นๆ

6. สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

7. การประเมินผล คือ การตรวจสอบผู้เรียนว่ามีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่ ควรปรับปรุงสิ่งใดบ้างอย่างไร

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้อย่างน้อย 6 อย่าง คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional Objectives)
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (Content and Experiences)
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies)
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional media and materials)
6. การประเมินผล (Evaluation)

วาสนา คุณาอภิสิทธิ์ (2539) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีองค์ประกอบ 4 ประการเป็นอย่างน้อย คือ

1. จุดมุ่งหมายมีทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงที่จะสอนแต่ละวิชา
3. การนำหลักสูตรไปใช้หรือกระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผลหลักสูตร

กาญจนา คุณารักษ์ (2540) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร (Objectives)
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ (Subject matter and experience)
3. วิธีการสอนการดำเนินการ (Methods of teaching)
4. วัสดุอุปกรณ์การสอน (Materials)
5. กิจกรรมการเรียนการสอน (Activities)
6. การประเมินผล (Evaluation)

จากทัศนะของนักการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตร พบว่า ความสำคัญของหลักสูตรที่ดีจะต้องประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เนื้อหาวิชาที่จัดให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้ การนำไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับการพัฒนาผู้เรียน การจำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรอาจมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ในหลักใหญ่มีองค์ประกอบที่สำคัญที่เหมือนกัน (บุญเลี้ยง, 2553) คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum aims) เป็นความตั้งใจหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนที่ผ่านหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้เป็นมาตรการในการประเมินผล

2. เนื้อหา (Content) การเลือกเนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหาสาระและประสบการณ์ การเรียงลำดับเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum implementation) ซึ่งจะประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร และสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ในการเรียน จำนวนครูและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การดำเนินการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะหลักสูตรจะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของครู ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ในด้านการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ การวัดและประเมินผล จิตวิทยาการสอน ตลอดทั้งปรัชญาการศึกษาจึงจะทำให้การเรียนของผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร (Evaluation) เป็นการหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นใหญ่ที่มีขอบเขตกว้างขวาง ผู้ประเมินต้องมีการวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า

ความสำคัญของหลักสูตร

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวตรงกันว่าหลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา อาทิเช่น อารัง บัวศรี (2532) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญ เพราะหลักสูตรเป็นส่วนกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยมีรายละเอียดที่บ่งชี้ว่า ผู้เรียนควรเรียนรู้อะไร มีเนื้อหาสาระมากน้อยเพียงไร ควรได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะในด้านใด และควรมีพัฒนาการทั้งในส่วนของร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างไร นอกจากนี้ หลักสูตรเป็นเสมือนเครื่องชี้แนวทางหรือเป็นบทบาทของรัฐในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานำไปปฏิบัติ อีกทั้งเป็น

เกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาและควบคุมการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา (สุมิตร, 2536) สอดคล้องกับ ปฎิ และไพโรจน์ (2543) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นเอกสารที่กำหนดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกฝ่ายต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีประสิทธิภาพตามที่พึงประสงค์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ นอกจากนี้ หลักสูตรยังมีความสำคัญ ดังนี้ (ปรียาพร, 2535)

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานของผู้สอน ประกอบด้วยจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล
2. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาเพื่อควบคุมการจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ และเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ
3. หลักสูตรเป็นแผนดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาที่ช่วยควบคุมดูแลและติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายในการจัดการศึกษาของรัฐบาล
4. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้
5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถและความประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม อันจะเป็นกำลังสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่อไป

สรุปว่า หลักสูตรเป็นตัวกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษา และเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับในการจัดการศึกษาได้นำไปปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพทางการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่หลักสูตรกำหนดไว้

3. การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนจะเป็นกิจกรรมของผู้เรียน แต่การสอนจะเป็นกิจกรรมของผู้สอน ซึ่งทั้งกิจกรรมการเรียนและกิจกรรมการสอนจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น ผู้เรียนและผู้สอนจึงมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอน จึงเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยการจัดการเรียนการสอนจะเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (ทิตานา, 2545) Carroll (1974) ได้เสนอหลักการในการจัดการเรียนการสอนไว้ 5 ประการ คือ

1. ความถนัดของผู้เรียน (Learner's aptitude) ผู้เรียนย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความถนัดในการเรียนรู้ การใช้เวลาของผู้เรียนแต่ละคนย่อมแตกต่างกันแต่ทุกคนสามารถประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้

2. ความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน (Learner's intelligence) ผู้เรียนย่อมมีความสามารถทางสติปัญญาที่ต่างกัน เวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ก็ย่อมแตกต่างกันด้วย ในชั้นเรียนแต่ละชั้นย่อมจะมีผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน

3. ความอดสาหพยายามของผู้เรียน (Learner's perseverance) ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความสนใจและความต้องการในการเรียนรู้ที่ต่างกัน และย่อมจะมีผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนรู้แตกต่างกัน

4. คุณภาพในการสอน (Quality of instruction) กลวิธีการสอนที่ต่างกันย่อมมีผลในการเรียนรู้ของผู้เรียนแตกต่างกัน การสอนที่ดีย่อมทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี

5. โอกาสในการเรียนรู้ (Learning opportunities) ผู้เรียนที่มีโอกาสในการเรียนรู้มากย่อมมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนจะเป็นผู้ให้โอกาสในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม

Jensen (2000) กล่าวว่า โดยธรรมชาติในการเรียนนั้น ผู้เรียนจะใช้สมองมุ่งไปยังการเรียนรู้ที่มีความหมายและเป็นความต้องการมากกว่าการเรียนรู้จากกรอบการสอนที่ผู้สอนจัดวางไว้ตามความประสงค์ในการสอน โดยไม่คำนึงถึงสมรรถภาพแวดล้อมหรือความต้องการของผู้เรียน ซึ่งทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งการเรียนรู้ที่ดีที่สุดจะเกิดขึ้นเป็นลำดับที่อาจคาดหมายได้ สามารถแบ่งออกได้ 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นเตรียมการ (Preparation stage) คือ การเตรียมกรอบงานเพื่อการเรียนรู้ใหม่ และเริ่มใช้สมองของผู้เรียนเกิดการทำงานอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเรียนการสอนจะเน้นการทบทวนเรื่องการนำเสนอเป็นภาพ หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง หากผู้เรียนมีความรู้เดิมมาก่อนจะทำให้การเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

2. ขั้นรับรู้ (Acquisition stage) แหล่งข้อมูลในการรับรู้ ได้แก่ การอภิปราย การบรรยาย การใช้เครื่องมือทางการมองเห็น การให้สิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติ การแสดงบทบาท เช่น การอ่าน การทำโครงการกลุ่ม การทำกิจกรรมคู่ การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บางสิ่งบางอย่างได้ ก็ควรให้เขาได้พูดได้ปฏิบัติ เนื่องจากสมองจะซึมซับข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เป็นส่วนเล็กๆ มาประสานต่อกันได้ การให้รูปแบบและประสบการณ์จะทำให้สมองของผู้เรียนรับรู้ได้มากขึ้นจนสามารถจับข้อมูลสำคัญได้ สมองอาจสร้างเงื่อนไข และการยอมรับกฎเกณฑ์โดยรวม ซึ่งผู้เรียนสามารถปรับได้ บ่อยครั้งที่พบว่าในชั้นเรียนหรือในโรงเรียน สิ่งที่ครูสอนอาจไม่ใช่สิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ ซึ่งในการเรียนการสอนจึงต้องให้สมองของผู้เรียนรับรู้และให้นักเรียนได้ประสบการณ์ต่างๆ จากการเรียนรู้เอง สัดส่วนของเวลาที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติและพูดควรมีมากกว่า การนั่งฟัง ส่วนใหญ่มักจัดเวลาสำหรับผู้เรียนในการปฏิบัติทดลอง การอภิปราย การทบทวนความรู้ น้อยเกินไป ผลที่ได้ คือ ต้องมาสอนกันใหม่ มาตรฐานการศึกษาต้องการให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้น มีการคิดวิเคราะห์ และขยายเนื้อหาสาระที่เรียน แต่ในทางตรงข้าม ผู้สอนกลับไม่ขยายกรอบเวลาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่กว้างขึ้น

3. ขั้นขยายรายละเอียดเพิ่มเติม (Elaboration stage) ช่องว่างสำคัญในการเรียนการสอน คือ ช่องว่างระหว่างสิ่งที่ครูอธิบายกับสิ่งที่นักเรียนเข้าใจ การลดช่องว่างนี้ ครูจะต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ลึกซึ้งขึ้น และได้ข้อมูลย้อนกลับด้วยกลวิธีให้ความหมายโดยนัย หรืออย่างแจ่มแจ้ง โดยหลักการของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การขยายความโดยนัยหรืออย่างแจ่มแจ้งเป็นเรื่องที่สำคัญ กลวิธีที่ให้ความหมายอย่างแจ่มแจ้ง ได้แก่ การให้ คำเฉลย การตรวจสอบ การย่อความหรือสรุปความ การให้ข้อมูลสำหรับการให้ความหมายโดยนัย ได้แก่ การเล่นเกมบทบาทสมมติ การไปศึกษานอกสถานที่ การใช้ประสบการณ์ในชีวิตจริง การขยายรายละเอียดเพิ่มเติมในสิ่งที่เรียนรู้จะช่วยให้สมองมีโอกาสได้วิเคราะห์ ตรวจสอบและเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง การทำงานของระบบประสาทจะพัฒนาได้โดยการลองผิดลองถูก ยิ่งมีการทดลองฝึกปฏิบัติและได้ข้อมูลย้อนกลับมากขึ้นเท่าใดคุณภาพในการทำงานของสมองจะดียิ่งขึ้น การเรียนโดยการท่องจำ จะช่วยให้สามารถทำคะแนนสอบได้ แต่ไม่ทำให้สามารถคิดในระดับสูงได้ ดังนั้น นักเรียนจึงควรได้ข้อมูลย้อนกลับในการเรียนรู้ให้มากอย่างพอเพียง การเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ จะตามมา ประโยชน์ที่ได้รับคือ การมีโอกาสได้ทบทวนและประเมินงานของตนเองและของผู้อื่น พร้อมทั้งได้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นเรื่องราว

4. ขั้นสร้างความจำ (Memory formation stage) ถึงแม้ผู้เรียนมีโอกาสได้ทดลอง หรือมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอน การจดจำจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับความสามารถในการเก็บความจำนั้น ๆ ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง เช่น การพักผ่อนที่เพียงพอ ระดับของอารมณ์ อาหาร คุณภาพและปริมาณของการเชื่อมโยงของสมอง สภาวะของผู้เรียน ความรู้เดิม เป็นต้น การพักผ่อนที่พอเพียงจะช่วยให้สมองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในการรวบรวมข้อมูล อาหารที่ดีมีประโยชน์สามารถทำให้ร่างกายได้รับสารอาหารที่ช่วยให้การจำที่ดีได้

5. ขั้นบูรณาการเพื่อนำไปใช้ (Functional integration stage) ผู้เรียนจะสามารถระลึกสิ่งที่เรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ได้

จะเห็นได้ว่า การทำงานของสมองเป็นกลไกที่สำคัญในการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยมีข้อที่ต้องตระดังนี้

1. สมองเป็นกลไกการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นไปตามธรรมชาติของการพัฒนาสมองของผู้เรียนอย่างแท้จริง
2. ผู้เรียนมีประสิทธิภาพของสมองที่แตกต่างกัน ศักยภาพ ความต้องการ รวมทั้งเวลาในการเรียนรู้ย่อมแตกต่างกัน
3. ความทรงจำระยะยาว เกิดจากการทำงานของสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวาอย่างสมดุล การจัดการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงลักษณะและประเภทของกิจกรรมที่หลากหลายและให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้สมองทั้ง 2 ซีกอย่างเหมาะสม
4. สมองจะพัฒนาได้มาก หากผู้เรียนมีการถ่ายโอนหรือเชื่อมโยงข้อมูลในการเรียนรู้จากประสบการณ์ และความพอใจ กิจกรรม และลีลาในการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงมีความหลากหลาย (เสาวลักษณ์, 2551)

การจัดทำแผนการเรียนการสอนที่ประสบผลสำเร็จ ควรคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. หลักการและทฤษฎีของวิชาที่จะสอน (Approach) โดยผู้สอนต้องศึกษาหลักการและทฤษฎีของวิชาที่ทำการสอนอย่างละเอียด โดยพิจารณาหลักการและเหตุผลของแนวโน้มในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมจากตำรา หรือผลงานวิจัย

2. วิธีการสอน (Method of teaching) ผู้สอนต้องศึกษาแนวโน้มของหลักการและทฤษฎีหรือผลงานวิจัยวิธีสอนที่ได้ผลของวิชาที่ทำการสอนอย่างเหมาะสม และจัดลำดับขั้นตอนการสอนให้สอดคล้องตามแนวโน้มของหลักการและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

3. เทคนิคการสอน (Technics of teaching) ผู้สอนต้องศึกษากลวิธีการสอนต่างๆ ที่จะช่วยทำให้ขั้นตอนการสอนประสบความสำเร็จได้ เช่น วิธีการสอนโดยใช้คำถาม (Questioning) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการทางความคิดของผู้เรียน โดยใช้การป้อนคำถามในลักษณะต่างๆ ถามให้ผู้เรียนใช้ความคิดเชิงเหตุผล วิเคราะห์ วิจารณ์ เทคนิคหรือกลวิธีการสอนที่สำคัญ คือ การใช้คำถาม การนำการอภิปราย และการเสริมต่อการเรียนรู้ เป็นต้น

4. หลักสูตร (Curriculum) ผู้เรียนต้องเข้าใจรายละเอียดของหลักสูตรตั้งแต่ ปรัชญา หลักการ วัตถุประสงค์ รายละเอียดของวิชาที่กำหนด รวมทั้งการวัดและประเมินผล เพื่อการวางแผนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในระยะยาวและระยะสั้น

5. สื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์การสอน (Teaching materials) ผู้สอนต้องเตรียมเนื้อหาที่จะสอนหรือแนวคิดอย่างไรจึงจะเหมาะสม สื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์ใดบ้างที่สมควรนำมาใช้ให้เหมาะสมกับวัย ระดับความสามารถและความสนใจ สอดคล้องกับเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

6. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน (Roles of teachers and students) การเตรียมการเรียนการสอนระยะสั้นและระยะยาว เพื่อพิจารณาบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนจากกิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ ในแต่ละขั้นตอนเพื่อการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น (เสาวลักษณ์, 2551)

4. ความหมายของรูปแบบการเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning style) มีพัฒนาการมาจากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการคิด (Cognitive Style) ที่มีความสนใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล นักจิตวิทยาให้ความสนใจที่จะศึกษาในแง่ของการประมวลข่าวสารข้อมูล และต่อมาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพในการเรียนการสอนจึงได้นำแนวคิดของรูปแบบการคิด (Cognitive Style) มาประยุกต์ใช้โดยมีจุดเน้นบริบทของการเรียนรู้ในชั้นเรียนและพัฒนาเป็นแนวคิดใหม่ เรียกว่า รูปแบบการเรียนรู้ (Learning style) Cranstan (1985) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนเป็นวิธีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าของผู้เรียน (Student response styles) ซึ่งเป็นพฤติกรรมและทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ การสอน ผู้สอน และการมีสัมพันธภาพกับเพื่อน สอดคล้องกับแนวคิดของ Keefe (1979) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้ (Learning style) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ ความคิด และความรู้สึก ที่บุคคลใช้ในการรับรู้ ตอบสนอง และมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางการเรียนอย่างค่อนข้างคงที่ นอกจากนี้ รูปแบบการเรียน (Learning style) ยังประกอบด้วยรูปแบบการ

คิด (Cognitive style) และกลยุทธ์ในการเรียนรู้ (Learning strategy) ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนใช้หรือการตอบสนองต่อการเรียนรู้ในขณะนั้น (Riding และ Rayner, 1998) จงกล (2541) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้เป็นลักษณะประสบการณ์ทางการเรียนรู้ที่ผู้เรียนชอบมากที่สุด เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ และความรู้สึก จูงใจให้ตั้งใจเรียน ตลอดจนเรียนได้ผลดี สอดคล้องกับสุมภาพร (2550) ที่กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้เป็นลักษณะนิสัยหรือความชอบของแต่ละบุคคลในสถานการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่จะพิจารณาว่าแต่ละบุคคลชอบเรียนที่ไหน เมื่อไหร่ และกับใคร เขาจะเรียนได้ดีในสภาพแวดล้อมใด และจะเรียนได้ดีโดยเงื่อนไขหรือเมื่อมีสภาวะทางร่างกายในลักษณะใด จึงสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนรู้ คือ แบบแผนหรือวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้กำหนดไว้ซึ่งมีรูปแบบซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมทางการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทางการเรียนในขณะนั้น ๆ

5.รูปแบบการเรียนรู้

ในอดีตที่ผ่านมา มีนักการศึกษาได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของรูปแบบการเรียนรู้ได้ดังนี้

1.รูปแบบการเรียนรู้ตามลักษณะบุคลิกภาพของผู้เรียน (Grasha and Reichman, 2006) แบ่งออกได้ 6 ลักษณะ คือ

1.1.แบบอิสระ (Independent) ผู้เรียนจะมีลักษณะที่ชอบคิดและทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน มีความตั้งใจที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาที่คิดว่าสำคัญ และมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2.แบบหลีกเลี่ยง (Avoidance) ผู้เรียนจะมีลักษณะที่ไม่สนใจการเรียนรู้เนื้อหาวิชาในชั่วโมงเรียนตามแบบแผนที่กำหนด ไม่มีส่วนร่วมกับผู้สอนและผู้เรียนคนอื่น ๆ ไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียน มีทัศนคติต่อห้องเรียนว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจ

1.3.แบบร่วมมือ (Collaborative) ผู้เรียนจะมีความรู้สึกที่ตนเองสามารถเรียนรู้ได้มากเมื่อมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สอน และเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ชอบทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ เห็นชั้นเรียนเป็นสถานที่สำหรับสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเช่นเดียวกับสถานที่เรียนรู้เนื้อหาวิชา

1.4.แบบพึ่งพา (Dependent) ลักษณะของผู้เรียนที่สำคัญ คือ มีความอยากเรียนรู้น้อยจะมีการเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่ถูกบังคับหรือกำหนดให้เรียน เห็นผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนเป็นแหล่งของโครงสร้างความรู้ เป็นแหล่งสนับสนุนทางวิชาการ ผู้เรียนที่มีลักษณะแบบนี้ไม่ค่อยจะมีความคิดริเริ่ม

1.5.แบบแข่งขัน (Competitive) ผู้เรียนจะมีลักษณะการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาเพื่อที่จะทำได้ดีกว่าคนอื่นในชั้นเรียน มีความรู้สึกที่ต้องแข่งขันกับผู้เรียนคนอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับรางวัลจากชั้นเรียน เช่น การได้คะแนนสูง การได้รับคำชมเชยจากผู้สอน ได้รับความสนใจจากผู้สอน เห็นชั้นเรียนเป็นสนามการแข่งขัน ผู้เรียนประเภทนี้มีความรู้สึกที่ตนเองต้องเป็นผู้ชนะเสมอ เพื่อนร่วมชั้นไม่ค่อยชอบที่จะมีส่วนร่วมกับผู้เรียนแบบนี้

1.6.แบบมีส่วนร่วม (Participant) ผู้เรียนจะมีลักษณะที่ชอบเข้าเรียนในชั้นเรียน ชอบเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา มีความรับผิดชอบที่จะเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด และมีส่วนร่วมร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียนในการทำกิจกรรมเท่าที่จะทำได้ แต่จะมีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่ในแนวทางของวิชาที่เรียน

2.รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Kolb (Kolb's learning style model) (Kolb, 1976) ได้จำแนกผู้เรียนออกเป็น 4 ประเภท ตามความชอบในการรับรู้และประมวลข่าวสารข้อมูล ดังนี้

2.1.นักคิดหลากหลายหลากมุมมอง (Diverges) เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีในงานที่ใช้การจินตนาการ การหยั่งรู้ การมองหลากหลายแง่มุม สามารถสร้างความคิดในแง่มุมต่างๆกันและรวบรวมข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่างๆหรือที่ต่างแง่มุมเข้าด้วยกันได้ดีและมีความเข้าใจผู้อื่น แต่มีจุดอ่อนที่ตัดสินใจยาก ไม่ค่อยใช้หลักทฤษฎีและระบบทางวิทยาศาสตร์ในการคิดและตัดสินใจ มีความสามารถในการประยุกต์น้อย

2.2.นักคิดสรุปรวม (Converges) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผลแบบสรุปเลือกคำตอบที่ดีที่สุดเพียงหนึ่งคำตอบ มีความสามารถในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ไม่ใช่อารมณ์ ประยุกต์แนวความคิดไปสู่การปฏิบัติได้ดีและมีความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่และทำในเชิงการทดลอง แต่มีจุดอ่อนที่มีขอบเขตความสนใจแคบและขาดการจินตนาการ

2.3.นักซึมซับ (Assimilator) เป็นนักจัดระบบข่าวสารข้อมูล มีความสามารถในการใช้หลักเหตุผล วิเคราะห์ข่าวสารข้อมูล ชอบทำงานที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและเชิงปริมาณ งานที่มีลักษณะเป็นระบบและเชิงวิทยาศาสตร์และการออกแบบการทดลอง มีการวางแผนอย่างมีระบบ มีจุดอ่อนที่ไม่ค่อยสนใจที่จะเกี่ยวข้องกับผู้คนและความรู้สึกของผู้อื่น

2.4.นักปรับตัว (Accommodator) เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยผ่านประสบการณ์จริง มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆได้ดี มีการหยั่งรู้ (Intuition) ชอบแสวงหา ประสบการณ์ใหม่ๆ ชอบงานศิลปะ ชอบงานที่เกี่ยวข้องกับผู้คน มีความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามแผน ชอบการเสี่ยง ใช้ข้อเท็จจริงตามสภาพการณ์ปัจจุบัน จุดอ่อนของผู้ที่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบนี้คือ วางใจในข้อมูลจากผู้อื่น ไม่ใช้ความสามารถในเชิงวิเคราะห์ของตนเอง ไม่ค่อยมีระบบและชอบแก้ปัญหาโดยวิธีการลองผิดลองถูก

3.รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนตามแนวคิดของ John McCarthy (ออร์เรีย, 2545) ได้อธิบายไว้ดังนี้

3.1.นักจินตนาการ (The imaginative learner : Experiencing) ผู้เรียนจะมีความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ มีจินตนาการ ชอบเรียนรู้ด้วยความรู้สึก ผู้สอนต้องสอนในสิ่งที่มีเหตุผลและเป็นประโยชน์กับชีวิต ลักษณะที่เหมาะสมกับนักเรียนประเภทนี้ คือ ผู้สอนต้องมีมนุษย์สัมพันธ์และสนับสนุนการส่งเสริมนักเรียน

3.2.นักคิดด้วยสามัญสำนึก (The common sense learner : Applying) ผู้เรียนจะมีการทดลองหรือลงมือปฏิบัติจริงตามที่ตนเองคิด วิธีเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนประเภทนี้ คือ การเรียนแบบทดลองและการแก้ปัญหา

3.3.นักคิดวิเคราะห์ (The analytical learner : Conceptualizing) ผู้เรียนจะมีความสนใจการได้มาซึ่งข้อเท็จจริง ชอบดู ชอบคิด ชอบสร้างความคิดรวบยอด มีการสร้างรูปแบบต่างๆ ขึ้นชอบกับข้อมูลและการบรรยายของครู

3.4. นักเปลี่ยนแปลง (The dynamic learner : Creating) ผู้เรียนจะมีความสนใจการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก มีการลงมือทำเพื่อให้ได้ประสบการณ์ ต้องการสอนตนเองและผู้อื่น ผู้สอน คือ แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ชอบเสียง และชอบค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ไม่ชอบทำตามกำหนดการ หรือระเบียบวิธีการที่เคร่งครัด

4. รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Silver และคณะ (2000) ได้แบ่งรูปแบบการเรียนรู้ออกเป็น 4 แบบ คือ

4.1. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยความรอบรู้ (P - Mastery style : sensing-thinking) ผู้เรียนจะเรียนด้วยการสังเกต บรรยาย จดจำและได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้มีความรอบรู้ ชอบผู้สอนที่ให้ความรู้และเปิดโอกาสให้ได้ลงมือปฏิบัติจริง ผู้เรียนชอบที่จะพัฒนาทักษะโดยการลงมือปฏิบัติ

4.2. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ (A - Understanding style : intuitive-thinking) ผู้เรียนชอบการเรียนรู้แบบสรุป จำแนก เปรียบเทียบความเหมือนความแตกต่าง และค้นหาสาเหตุของปรากฏการณ์ต่างๆ ชอบผู้สอนที่ให้ความรู้ว่าเป็นเหตุเป็นผล ผู้เรียนแบบนี้จะชอบคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีการคิดวิเคราะห์ และชอบค้นคว้าให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์

4.3. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการแสดงออก (E - Self-expressive style : intuitive-feeling) ผู้เรียนจะเรียนด้วยการแสดงออก ชอบคิดสิ่งใหม่ๆ คิดเรื่องที่ซับซ้อน คิดแบบพลิกแพลง ชอบผู้สอนที่คอยอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ชอบ ผู้เรียนแบบนี้จะมีความคิดสร้างสรรค์

4.4. รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการผูกสัมพันธ์กับผู้อื่น (I - Interpersonal style : sensing-feeling) ผู้เรียนจะมีลักษณะที่ชอบเข้าสังคม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และชอบให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ชอบผู้สอนที่มีการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาเข้าใกล้เรื่องราวของตนเอง เพราะทำให้สิ่งที่เรียนมีความหมายกับตนเองมากขึ้น

การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเลือกใช้ในการเรียน Grasha และ Reichmann (1975) กล่าวว่า ผู้เรียนจะมีรูปแบบการเรียนรู้แบบใดขึ้นอยู่กับวิธีการเรียนของผู้เรียนที่จะใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้สอน และผู้เรียนคนอื่นๆ สอดคล้องกับ Wolfe และ Kolb (1984) ที่ว่าผู้เรียนจะเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ เมื่อได้รับประสบการณ์เหล่านั้นแล้ว ผู้เรียนจะมีการปรับตัวและฝึกฝนจนมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แน่นอนเป็นของตนเอง ทั้งนี้ การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ไม่ควรแยกออกจากชีวิตผู้เรียน การเรียนรู้ในชั้นเรียนปกติจึงต้องให้ความสำคัญกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับเพื่อนและผู้อื่น รู้ที่จะสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รู้ที่จะตัดสินใจอย่างถูกต้อง และรู้ที่จะคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Ornstein และ Hunkins, 1993) ซึ่งการเรียนรู้ด้วยการเสริมแรงโดยอาศัยผู้สอนทำหน้าที่กระตุ้นการเรียนรู้และจัดห้องเรียน แหล่งการเรียนรู้ หรือสิ่งแวดล้อมทางการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างการเรียนรู้ การจดจำ การตกผลึกความรู้ ความคิด ภูมิปัญญาของตนเอง ถือเป็นรูปแบบการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว (Rapid learning) รูปแบบหนึ่งได้ เรียกได้ว่าเป็น การเรียนรู้ด้วยการกระตุ้นความสนใจใคร่รู้ หรือ การเรียนรู้ด้วยการชี้แนะ (ประหยัด, 2553)

6.รูปแบบการเรียนการสอน

รุ่ง (2542) กล่าวว่า การเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ผู้สอนจะต้องยอมรับว่าผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เดิมอยู่แล้ว ความรู้ที่จะรับเข้ามาใหม่ได้รับจากหลายทาง เช่น จากครูผู้สอน และจากสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามารวมและสะสมอยู่ในตัวของผู้เรียน ผนวกกับความรู้ความสามารถในการคิดของผู้เรียนเองจึงสามารถสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ขึ้นมาใหม่ได้ ดังนั้นรูปแบบการเรียนการสอนจึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการทดลอง และค้นคว้าเพื่อหาคำตอบหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง โดยจัดให้มีการเรียนรู้จากหลาย ๆ แหล่งทั้งในห้องเรียนหรือชุมชนโดยรอบ ศิริวรรณ (2548) เสนอว่า การเรียนการสอนแบบใหม่เป็นการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันระหว่างครูผู้สอน ผู้เรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนโดยเน้นที่ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สอดคล้องกับ จินตวิวัฒน์ และ ชญาณิศ (2550) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสามารถพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะทางสังคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน จะช่วยขยายขอบเขตการเรียนรู้ของผู้เรียนให้กว้างขวางมากขึ้น การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือสมอง ได้คิด ได้กระทำโดยใช้ความคิด จะช่วยพัฒนาผู้เรียนในการใช้สติปัญญาของตนในการสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ได้ดี (อัญชลีพร, 2550) จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการสอนเป็นกิจกรรมของผู้สอน ส่วนการเรียนเป็นกิจกรรมของผู้เรียน ซึ่งทั้งสองประการจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทิตนา (2550) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอน คือ แบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎี หลักการเรียนรู้ และได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะรูปแบบนั้น รูปแบบการเรียนการสอนจะประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการที่รูปแบบนั้นยึดถือ และกระบวนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะอันจะนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายเฉพาะที่รูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนในการจัดและดำเนินการสอน รูปแบบการเรียนการสอน จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้น ๆ
2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนี้ ทิศนา ได้แบ่งรูปแบบการเรียนการสอนออกตามลักษณะวัตถุประสงค์เฉพาะออกได้ 5 หมวด คือ

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาสาระอาจอยู่ในรูปของข้อมูล ข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือความคิดรวบยอด

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective domain) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้เป็นเพียงการช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจซึ่งไม่พอเพียงต่อการช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักการและวิธีการอื่น ๆ เพิ่มเติม

3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho-motor domain) รูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลักการวิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย

4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process skills) รูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินการต่าง ๆ อาจเป็นกระบวนการทางสติปัญญา เช่น กระบวนการสืบสอนแสวงหาความรู้ หรือกระบวนการคิด ต่าง ๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การอุปนัย การนิรนัย การใช้เหตุผล การสืบสอบ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น หรือเป็นกระบวนการทางสังคม เช่น กระบวนการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) รูปแบบการเรียนการสอนมุ่งพัฒนาผู้เรียนด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งทางด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ การศึกษานี้จะมุ่งเน้นการพัฒนาครบด้าน หรือการพัฒนาเป็นองค์รวม

สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนจะให้ประสบผลสำเร็จจะต้องประกอบด้วยตัวผู้เรียน และตัวผู้สอน ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้

7. วิธีการสอน

การเรียนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดนอกจากจะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนเองว่ามีความพร้อมทางด้านสติปัญญา เจตคติแล้ว วิธีการสอนของผู้สอนเองก็มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การที่ผู้สอนมีวิธีการสอนที่ดีมีการนำนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในช่วงการเรียนนั้น ๆ นับว่ามีประโยชน์ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการรับรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทศนีย์ (2532) ได้แบ่งวิธีสอนออกเป็น 7 วิธีสอน คือ

1. การสอนแบบบรรยาย เป็นการสอนที่ผู้สอนพูดบอกเล่าหรืออธิบายเนื้อหาหรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟังโดยผู้สอนเป็นฝ่ายเตรียมการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ มาแล้ว ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับผลการศึกษาของผู้สอนเท่านั้น
2. การสอนแบบบรรยายประกอบกับการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายพิเศษเป็นครั้งคราว เป็นการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาทำการบรรยายให้กับผู้เรียนเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง
3. การสอนแบบบรรยายประกอบการใช้โทรทัศน์วงจรปิด เป็นการสอนที่ใช้โทรทัศน์วงจรปิดเป็นสื่อในวิชาที่ผู้เรียนมีจำนวนมากควบคู่กับการบรรยาย
4. การสอนแบบอภิปราย เป็นการสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง
5. การสอนแบบสัมมนา เป็นการสอนที่ผู้สอนมอบหมายให้ไปค้นคว้า วิจัย หรือศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง แล้วนำมาอภิปราย ถกเถียงปัญหาาร่วมกัน เพื่อหาข้อสรุป และเสนอแนะ โดยมีผู้นำกลุ่ม 1 คน หรือมากกว่า
6. การสอนแบบไปศึกษานอกสถานที่ เป็นการสอนที่มีการพาไปศึกษานอกอาณาเขตของชั้นเรียนตามปกติ เพื่อให้การศึกษาในชั้นเรียนมีความหมาย มีคุณค่าแก่ชีวิต และมีความน่าสนใจ
7. การสอนแบบบูรณาการ หรือการผสมผสานวิธีสอน เป็นการสอนที่อาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกโดยอาศัยวิธีการสอนแบบใดแบบหนึ่งเป็นหลักแล้วหาวิธีการสอนอื่น ๆ มาผสมเข้าไป และอีกลักษณะเป็นการผสมวิธีการสอนเป็นรายชั่วโมง รายเดือน หรือรายภาคการศึกษา โดยมีวิธีการสอนบางอย่างเป็นวิธีการสอนหลัก

ทิตนา (2548) ได้เสนอวิธีการสอน 14 วิธี ดังนี้

1. วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการเตรียมเนื้อหาสาระ แล้วบรรยาย คือ พูด บอก เล่า อธิบาย เนื้อหาสาระหรือสิ่งที่ต้องการสอนแก่ผู้เรียน
2. วิธีสอนโดยใช้การสาธิต (Demonstration) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนได้สังเกตดู และให้ผู้เรียนได้ซักถาม อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการณ์สาธิตนั้น
3. วิธีสอนโดยใช้การทดลอง (Experiment) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยที่ผู้สอน/ผู้เรียนกำหนดปัญหาและสมมติฐานในการทดลอง ผู้สอนคอยให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการทดลองตามขั้นตอนที่กำหนด โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปอภิปรายผลการทดลอง และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการทดลอง
4. วิธีสอนโดยใช้การนิรนัย (Deduction) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุปในเรื่องที่เรียน แล้วจึงให้ตัวอย่างการใช้ทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุปนั้นหลายๆ ตัวอย่าง หรืออาจ

ให้ผู้เรียนฝึกนำทฤษฎี หลักการ กฎหรือข้อสรุปนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในทฤษฎี หลักการ กฎหรือข้อสรุปนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งมากขึ้น สรุปสั้น ๆ ว่า การสอนจากหลักการไปสู่ตัวอย่างย่อย ๆ

5. วิธีสอนโดยใช้การอุปนัย (Induction) เป็นกระบวนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการนำตัวอย่าง ข้อมูล ความคิด เหตุการณ์ สถานการณ์ ปรากฏการณ์ ที่มีหลักการ แนวคิด ที่ต้องการสอนให้แก่ผู้เรียนมาให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์ จนสามารถดึงหลักการ แนวคิดที่แฝงอยู่ ออกมา เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ต่อไป อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนสรุปหลักการจากตัวอย่างต่างตัวตนเอง

6. วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา (Field trip) เป็นกระบวนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผนและเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น โดยมีการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้และมีการอภิปรายสรุปการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษา ซึ่งวิธีการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในเรื่องที่เรียน ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง และได้ใช้แหล่งชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

7. วิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small group discussion) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการจัดผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 4-8 คน และให้ผู้เรียนในกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ในประเด็นที่กำหนด และสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่ม

8. วิธีสอนโดยใช้การแสดงละคร (Dramatization) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ โดยการให้ผู้เรียนแสดงละคร ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเนื้อหาและบทละครที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ทำให้เรื่องราวนั้นมีชีวิตขึ้นมา และสามารถทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเกิดความเข้าใจและจดจำเรื่องนั้นได้ วิธีการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพเรื่องราวที่ต้องการเรียนรู้ประจักษ์ชัดด้วยตาตนเอง

9. วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตพบมาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ วิธีการสอนแบบนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่นหรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทสมมติที่ตนแสดง

10. วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case study) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริง และตอบประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ วิธีการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญและแก้ปัญหาโดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาจริง เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ และเรียนรู้ความคิดของผู้อื่น ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น

11. วิธีสอนโดยใช้เกม (Game) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา และนำเนื้อหาและข้อมูลของเกม พฤติกรรมการเล่น วิธีการเล่น และผลการเล่นเกมของผู้เรียนมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้ วิธีการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ อย่างสนุกสนาน และทำหยาความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

12. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง วิธีการสอนแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงและเกิดความเข้าใจในสถานการณ์หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน

13. วิธีสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center) เป็นกระบวนการในการสอนให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากศูนย์การเรียนรู้ หรือมุมความรู้ ซึ่งผู้สอนได้จัดเตรียมเนื้อหาสาระ และกิจกรรมที่ใช้สื่อการสอนหลายๆ อย่างประสมกันเอาไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

14. วิธีสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed instruction) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูปด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากบทเรียนปกติ คือ เป็นบทเรียนที่นำเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแตกเป็นหน่วยย่อย (Small steps) เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ และนำเสนอในลักษณะที่ให้ผู้เรียนสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เรียน และสามารถใช้เวลาในการเรียนรู้มากขึ้นตามความสามารถ และสามารถทดสอบผลการเรียนได้ด้วยตนเอง เนื่องจากบทเรียนจะมีแบบสอบทั้งแบบสอบก่อนการเรียน และแบบสอบหลังเรียน วิธีการสอนแบบนี้เป็นการมุ่งให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถ ตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

สรุปได้ว่า วิธีการสอนเป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้